

Wiktor Ormicki.

Urodzenia nieślubne w Polsce 1928

W roku 1928 zanotowano w Polsce 990.993 żywych urodzeń, z czego 80.89% miało miejsce na wsi. Urodzenia ślubne stanowiły 94.29% ogółu urodzeń żywych (tabl. 1). Urodzenia nieślubne¹⁾ skupiły się przede wszystkim na zachodzie i południu państwa. Załączona mapa orjentuje w ich rozmieszczeniu i nasileniu, uwidaczniając okolice, w których urodzenia nieślubne są prawie dwa razy częstsze, aniżeli gdzieindziej (tabl. 2).

Nasilenie urodzeń nieślubnych jest nader różne. Generalnie można stwierdzić, że silniejsze wystąpienia urodzin nieślubnych pojawiają się na obszarach o niskiej lub zbliżonej do przeciętnej stopie urodzeń. Wyjątek stanowią okolice górskie, wyróżniające się w różnej mierze wyższą stopą urodzeń tak ślubnych jak nieślubnych. W obszarach charakteryzujących się wysoką stopą urodzeń wogóle, zaznacza się z reguły wyraźny spadek urodzeń nieślubnych. Przedstawiona współzależność między liczebnością urodzeń wogóle, a urodzeń nieślubnych potwierdza się także w oświetleniu historycznym. Zwraca na nią uwagę v. Mayr (4, 11, 317), powołując się na wyniki badań nad demografią Niemiec, gdzie wykazano, iż w czasokresie 1904—1921 stopa urodzeń nieślubnych podniosła się z 8.4% do 11.4%, podczas gdy stopa urodzeń spadła z 35.1% do 26.7% (rys. 1 a). Analogiczny proces²⁾ można wy-

¹⁾ Wszelkie obliczenia przeprowadzono, stosując żywe urodzenia nieślubne do ogółu żywych urodzeń.

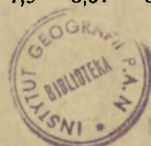
²⁾ Przebieg tego samego procesu dla Finlandji (8, 6 i 44) podaje poniższe zestawienie:

Urodzenia żywe w % przeciętnego zaludnienia wynosiły w latach:									
1891-1900	1901-1910	1911-1920	1921-1930	1926	1927	1928	1929	1930	
32,2	31,1	25,4	22,2	21,7	21,1	21,5	20,9	20,6	
Urodzenia nieślubne w % ogółu żywych urodzeń:									
6,55	6,78	7,91	8,45	8,12	8,05	7,9	8,07	8,28	

CBGİOŚ, ul. Twarda 51/55
tel. 0 22 69-78-773

Wa5148638

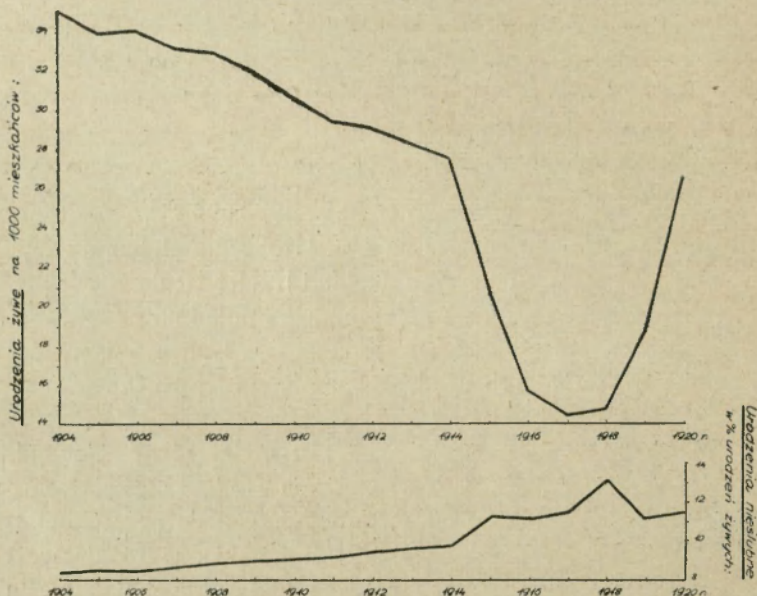

15.597

RNH-3997715

kazać dla województw zachodnich w okresie 1923—1928 (rys. 1 b, tabl. 3).

Krzywa urodzeń żywych i urodzeń nieślubnych w Niemczech (1904 — 1920)

rys. Mg. A. Bogucka

Geograficzne rozmieszczenie urodzeń nieślubnych zadziwia zwartą regionalizacją. W grubym zarysie wyodrębniają się trzy dziedziny. Dziedzina zachodnia³⁾ obejmuje województwa: poznańskie i pomorskie oraz powiaty słupecki (wojew. Łódzkie) i rypiński (wojew. Warszawskie). Odznacza się ona wysoką stopą urodzeń nieślubnych przy bardzo słabej rozrodności ogólnej. Dziedzina południowa — w skład której wchodzi województwa: śląskie, krakowskie (bez powiatu dąbrowskiego), lwowskie, stanisławowskie, tarnopolskie (bez powiatu Kamionka Strumiłowa) oraz powiaty: janowski, zamojski, tomaszowski, krasnostawski, chełmski, włodawski i lubartowski (wszystkie z wojew. lubelskiego) — wyka-

³⁾ We wszystkich tablicach zachowano podział statystyczny, t. zn. przez województwa zachodnie rozumieć należy poznańskie, pomorskie

zuje również znaczne nasilenie urodzin nieslubnych. Dziedzina ta posiada jednak względnie silnie zróżnicowaną rozrodczość. Pozostały obszar państwa jest terenem bez porównania słabszego nasilenia urodzeń nieslubnych, spadających lokalnie do minimum, bądź też wzmagających się gdzieniegdzie.

Pomijając różnice, zachodzące między miastem a wsią, konstatujemy, iż stopa urodzeń nieslubnych waha się od 1.85% w powiecie Białą Podlaska do 11.83% w powiecie tczewskim. W miastach ⁴⁾ nasilenie urodzeń nieslubnych z reguły wzrasta (tabl. 1 i 8). Składa się na to szereg przyczyn, jak wielkość miast, obecność zakładów położnych, koncentracja elementu żydowskiego i t. p. Nie poddajemy natomiast dyskusji innych równie ważnych — choć trudniej uchwytłych przyczyn, wynikających z odmiennego trybu życia, zwyczajów i upodobań, różnych w środowiskach miejskich i wiejskich.

Wpływ aglomeracji ludnościowej na wysokość stopy urodzeń nieslubnych rozpatrzono w tablicach 4 i 5. Pierwsza z nich podaje bezwzględną liczbę urodzeń żywych, grupując je według liczebności miast i prawnego charakteru noworodków, następna ujmuje zjawisko względnie i wykazuje istnienie współzależności między wielkością miast a wysokością stopy urodzeń nieslubnych.

O stosunku lokalnych urodzeń nieslubnych do zamiejscowych w poszczególnych miastach niczego powiedzieć nie można z powodu braku publikowanych materiałów. Pamiętać jednak należy, że obecność zakładów położnych może w niektórych wypadkach podnosić lokalną stopę urodzeń nieslubnych.

Sprawę zniekształcenia stopy urodzeń nieslubnych dopisem urodzeń mojżeszowych (w przeważającej części formalnie jedynie nieslubnych) omawiamy niżej. Wiąże się ona ściśle z trudnościami, powstającymi przy interpretacji geograficznego rozmieszczenia urodzeń nieslubnych i warunkujących je przyczyn.

Już z faktu przeciwstawienia miastu wsi wynika, że zjawisko tkwi korzeniami w sferze socjalno-społecznej. Jest ono często na-

⁴⁾ Stopa urodzeń nieslubnych dla miast wydzielonych przedstawia się, jak następuje:

Kraków 17,8	Toruń 14,1	Warszawa 12,1	Król-Huta 9,6
Lwów 17,4	Grudziądz 13,2	Bydgoszcz 11,3	Wilno 6,9
Lublin 16	Inowrocław 12,8	Katowice 11,3	Łódź 5,9
Bielsko 14,4	Poznań 12,8	Gniezno 9,7	Sosnowiec 5,7

stępstwem specyficznych warunków pracy zawodowej, wiąże się do pewnego stopnia z przebiegiem konjunktury i sytuacji ogólnogospodarczej, nierzadko zaś dostrzec można zbieżność wzrostu urodzeń nieślubnych z cechami etnicznymi, z właściwościami kulturalnymi lub z pewnymi tradycyjnie utartymi zwyczajami, a nawet formami społecznymi. Ma się tedy do czynienia z zupełnie specyficznym ustosunkowaniem społeczeństwa, względnie jego grup, do faktu urodzeń nieślubnych, w którym często opinia nie dopatruje się niczego ani hańbiącego, ani tem mniej niemoralnego. Dlatego też wysokość stopy urodzeń nieślubnych nie może stanowić przesłanki dla wysnuwania jakichkolwiek wniosków o t. zw. moralności społecznej bez uprzedniej szczegółowej analizy. Dowodzi tego m. in. tablica 6, w której zestawiono porównawczo daty, dotyczące nasilenia urodzin nieślubnych dla Polski i kilku innych państw.

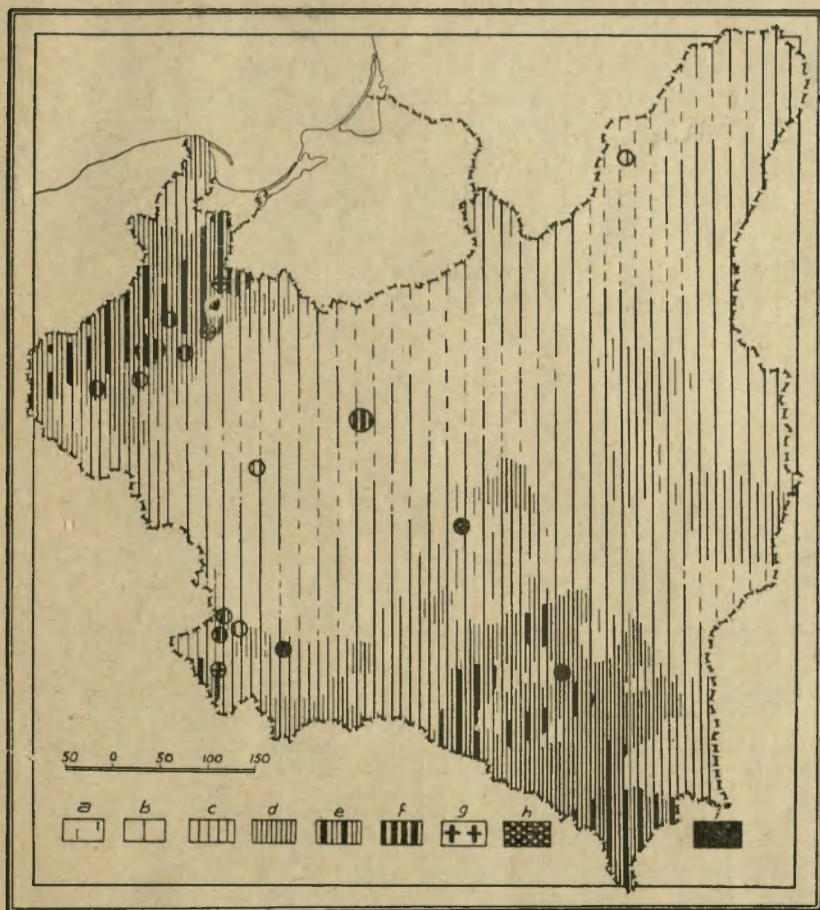
Z pośród przyczyn, warunkujących zmienną wysokość stopy urodzeń nieślubnych w Polsce wysuwają się — poza przyczynami socjalnymi — różnice kulturalne, rozpatrywane w świetle dat wyznaniowych. Tablica 7 wskazuje wyraźnie, że urodzenia nieślubne są względnie rzadkie u rzymskich-katolików i prawosławnych (niżej średniej ogólnopolskiej), częstsze zaś u grekokatolików, ewangelików i mojżeszowych (wyżej średniej ogólnopolskiej). Wnioski powyższe znajdują potwierdzenie w tablicy 8, która podaje stopę urodzeń nieślubnych dla poszczególnych wyznań.

Na szczególną uwagę zasługuje geograficzne rozmieszczenie wyznaniowej stopy urodzeń nieślubnych, czemu poświęcono tablicę 9. Wykazuje ona spadek rzymsko-katolickich urodzeń nieślubnych ku wschodowi, oraz prawosławnych ku zachodowi, ewangelickie osiągają wyjątkowo silne natężenie na zachodzie, mojżeszowe natomiast na południu. Odnośnie zmian wyznaniowej stopy urodzeń nieślubnych u rzymsko-katolików i prawosławnych nasuwa się przypuszczenie, iż zmniejszaniu się liczebności wzmiankowanych mas wyznaniowych towarzyszy spadek stopy urodzeń nieślubnych.

Spostrzeżenia poczynione na temat wyznaniowych stóp urodzeń nieślubnych, oparte są na jednorocznym materiale statystycznym (3); okoliczność ta pozbawia — rzecz jasna — wnioski trwałszego charakteru, chociaż z drugiej strony wyniki zdają się pozostać w zgodzie z ogólnymi wiadomościami, które posiadamy w zakresie poddanych tu dyskusji zagadnień.

Rozmieszczenie urodzeń nieślubnych w Polsce
(1928)

rys. Dr. I. Ormicka

Objaśnienie:

Na 100 żywych urodzeń przypada urodzeń nieślubnych:

a = mniej aniżeli 3	e = 9, — 11
b = 3 — 5	f = 11,1 — 13
c = 5,1 — 7	g = 13,1 — 15
d = 7,1 — 9	h = 15,1 — 17
i = więcej aniżeli — 17	

Uwaga: Sygnaturą kołową oznaczono miasta wydzielone (p. tekst).

Szczególnie ostro zarysowuje się rola wyznania mojżeszowego, które podnosi niepomernie liczbę urodzeń nieślubnych, prawie wyłącznie na skutek nieuznawania przez państwowe prawo małżeńskie związków rytualnych. Zgoła inny charakter mają urodzenia nieślubne u ewangelików lub greko-katolików. Liczby te wymagają jednakowoż pogłębienia znajomości zawodowych zajęć matek i dalszych ich losów (% wychodzących zamaż), które to zagadnienia nie są, niestety, objęte dochodzeniem statystycznym. Pewne światło na problem urodzeń nieślubnych mogłyby rzucić nie przeprowadzone dotąd badania nad przeciętnym wiekiem nowożeńców w poszczególnych wyznaniach, do czego materiały statystyczne ogłoszono.

Tablica 1.

Urodzenia żywe według miejsca i charakteru prawnego

	Z ogółu żywych urodzeń przypała % na		Ogółem
	ślubne	nieślubne	
Polska (razem)	94,29	5,69	99,98
Miasta (razem)	17,28	1,807	19,09
miasta o zaludn. ponad 100000	5,47	0,68	6,15
" " 25000-100000	3,	0,337	3,337
" " niżej 25000	8,81	0,79	9,60
wieś	77,01	3 88	80,89

Tablica 2.

Urodzenia nieślubne według grup województw (miasto i wieś razem)

Grupy województw	Urodzenia nieślubne w odsetkach urodzeń żywych
Polska	5,69
wojew. centralne	4,29
" wschodnie	4,04
" zachodnie	8,36
" południowe	7,82

Tablica 3.

Urodzenia nieślubne w województwach zachodnich.

R o k	Żywe urodzenia nieślubne w % żywych urodzeń wogóle	Urodzenia żywe na 100 mieszkańców
1923	7,09	34,3
1924	7,37	33,1
1925	8,48	33
1926	8,64	30,4
1927	8,43	28,7
1928	8,36	29,4

Tablica 4.

Urodzenia w miastach.

Urodzenia	W miastach o zaludnieniu			Razem
	nżej 25000 a)	25000 — 100000 b)	powyżej 100000 c)	
	mieszkańców zanotowano urodzeń żywych			
Razem	95222	33146	61001	189369
Ślubne	87319	29804	54220	171343
Nieślubne	7903	3342	6781	18026

Uwaga: a) miast o zaludnieniu niżej 25000 wykazał spis z r. 1931—585
 b) " " " 25000—100000 mieszk. " " " — 40
 c) " " " powyżej 100000 " " " " — 11

Tablica 5.

Wielkość miast a nasilenie urodzeń nieślubnych.

Urodzenia żywe	Przeciętna liczba urodzeń w mieście o zaludnieniu		
	nżej 25000	25000 — 100000	ponad 100000
	mieszkańców wynosi		
Razem . .	164,48	853,65	5545,54
Ślubne	149,77	745,1	4929,09
Nieślubne	14,71	83,55	616,44
Nieślubne w % urodzeń żywych	8,94	9,78	11,11

Tablica 6.

Urodzenia nieślubne w Polsce i w kilku krajach ościennych

Państwo	Żywe urodzenia nieślubne w % ogółu żywych urodzeń w roku:		U w a g i:
	1927	1928	
Polska	5,9	5,69	1) Bez urodzeń z żydowskich małżeństw rytualnych 2) Źródło nie podaje czy daty odnoszą się do wszystkich urodzeń, czy tylko do żywych.
Czechosłowacja 1)	12,15	11,92	
Finlandja	8,05	7,09	
Łotwa	7,88	7,82	
Rumunja 2)	9,1	9,1	

Tablica 7.

Urodzenia a wyznanie (miasto i wieś razem)

Urodzenia żywe	Z ogólnej liczby żywo urodzonych przypadków w odsetkach na wyznanie						Razem
	rz. - kat.	gr. - kat.	prawos.	ewang.	moż.	inne	
Razem	65,48	11,92	14,03	1,90	6,07	0,49	100
Ślubne	65,38	11,83	14,21	1,97	5,47	0,48	100
Nieślubne	56,66	13,46	10,92	2,17	16,06	0,70	100

Tablica 8.

Urodzenia nieślubne a wyznanie (miasto i wieś razem)

Na 100 żywych urodzeń ślubnych wyznania						
rz. — kat.	gr. — kat.	prawo- sławne go	ewange- lickiego	mojżesz.	innego	Razem
przy pada żywych urodzeń nieślubnych tego samego wyznania						
5,18	6,87	4,64	6,65	17,73	8,81	6,04

Urodzenia nieślubne w Polsce

Tablica 9.

Urodzenia nieślubne według wyznań i grup województw.

Wyznanie	Żywe urodzenia nieślubne w % ogółu żywych urodzeń poszczególnych wyznań				
	Polska	Województwa			
		centralne	wschodnie	zachodnie	południowe
Miasto i wieś					
Rzymsko-Katolickie	4,94	3,64	3,48	8,19	6,10
Grecko-Katolickie	6,44	—	—	—	6,44
Prawosławne	4,44	3,78	4,54	—	—
Ewangelickie	6,25	3,7	3,42	11,37	3,27
Mojżeszowe	15,06	11,2	0,78	—	31,67
Wieś					
Rzymsko-Katolickie	3,40	2,53	2,60	5,23	4,41
Grecko-Katolickie	5,86	—	—	—	5,86
Prawosławne	4,23	3,36	4,36	—	—
Ewangelickie	4,81	2,78	2,91	8,72	2,87
Mojżeszowe	3,75	1,62	0,18	—	10,51

P I S M I E N N I C T W O.

1) Anuarul statistic al Romanici 1929. — 2) Latvijas statistika goda gramata 1928, 1929, 1930, 1931. — 3) Malżeństwa, urodzenia i zgony 1927, 1928 (Statystyka Polski, serja A, tom 27) Warszawa 1934. — 4) V. M a y r Georg — Statistik und Gesellschaftslehre, Titinga 1926. — 5) Rocznik Statystyki Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa 1930. — 6) Statisticka Priručka Republiky Československe, Praga 1928, 1932. — 7) Statisticka Ročenka Republiky Československe, Praga 1934. — 8) Vaestötälasto VI. 75. Väestönmunkokset, vuosina 1926—1930, Helsinki 1933.

15 597

7

By name